

Bijlage bij de Biografie van David Pietersz. De Vries (1593-1655)

(<http://www.oudhoorn.nl/biografie/>)

De moord op de Raritans, 25 februari 1643.

Gouverneur Willem Kieft had in 1639 de Indianen in Nieuw-Nederland verplicht tot het betalen van belasting in de vorm van mais. Toen zij dat weigerden, organiseerde de gouverneur een strafexpeditie die uitmondde in een bloedbad onder de Raritans, een indianenvolk dat in de nabijheid van Manhattan leefde. Deze gebeurtenis leidde tot een lange reeks vijandelijkheden over en weer die delen van de kolonie letterlijk in de as legde. Hoewel De Vries een goede relatie met de indianen had opgebouwd, werd ook zijn patroonschap aangevallen en gedeeltelijk verwoest.

Het pamflet 'Breedens-Raedt' en de aanval van De Vries op gouverneur Kieft

De Vries heeft onder het tussenkopje '*Vermoorden vande Wilden in Nieu-Nederlant door Willem Kieft Directeur*' in zijn boek een passage (zie hieronder) overgenomen uit het pamflet '**Breedens-Raedt**', waarin het bloedbad onder de Raritans in detail wordt beschreven. Dit pamflet is uitgegeven in 1649 in Antwerpen en is gericht "*aende Vereenichde Nederlandsche provintien: Gelreland, Holland, Zeeland, Wtrecht, Vriesland, Over-Yssel, Groeningen; Gemaect ende gestelt uyt diverse ware en waerachtige memorien*". Er wordt ongezouten kritiek in geuit op de handelwijze van de West-Indische Compagnie in de vorm van een gesprek tussen tien personen van verschillende nationaliteiten en achtergronden. De auteurs van het pamflet zijn onbekend. Vermeld wordt slechts: 'Door I.A. G.W.C.'. Over het auteurschap is veel gespeculeerd. De Nieuw-Nederlanders Adriaen van der Donck, Cornelis Melijn en Jochem Pietersz. Kuyter die in conflict waren met gouverneur Stuyvesant, worden er in het algemeen voor verantwoordelijk geacht. Het maakt deel uit van een reeks van enkele tientallen pamfletten uit dat jaar, allemaal handelend over de situatie in de koloniën in Brazilië en West-Afrika en de verhouding met Portugal aldaar. Dit onderwerp was toen hoogst actueel, aangezien de West-Indische Compagnie (WIC) die deze gebieden beheerde, in een diepe crisis verkeerde. Begin 1649 stonden de zaken van de WIC er zeer slecht voor. De compagnie stond in haar koloniale gebieden in Brazilië op voet van oorlog met de Portugezen sinds deze in 1645 in opstand gekomen waren tegen het Nederlandse bewind. Daarnaast had de WIC intern te kampen met enorme problemen. Haar schulden waren opgelopen tot tientallen miljoenen guldens. Corruptie en wanbeleid - zowel thuis als overzee - waren aan de orde van de dag. Toezicht op het beleid van de WIC ontbrak in de praktijk volledig. De bewindhebbers konden vrijelijk hun particuliere belangen behartigen, een kortetermijnpolitiek gericht op winst, waarbij zelfverrijking met compagniesgelden niet geschuwd werd. In de toenmalige pamfletten tegen de compagnie worden de WIC-functionarissen dan ook steevast gehekeld. Snel en vergaand ingrijpen was vereist om de crisis te bezweren en in de Staten-Generaal werd herhaaldelijk en langdurig overlegd over de vraag of de noodlijdende compagnie al dan niet bijgestaan moest worden. De politieke besluitvorming verliep echter uiterst moeizaam. In het voor de WIC zo kritieke jaar 1649 is in pamfletten druk over deze problematiek gediscussieerd in een poging de publieke opinie te beïnvloeden en daarmee wellicht de politieke besluitvorming onder druk te zetten. Een zevental pamfletten, waaronder 'Breedens-Raedt', is geschreven in de vorm van een gesprek. Het is

niet bekend hoe waarheidsgetrouw de gruwelijke details van de moordpartij tegen de Raritans zijn weergegeven in 'Breedens-Raedt' die de Vries heeft overgenomen in zijn boek. In de Inleiding (p. XLI) van de herdruk uit 1911 van het boek van de Vries schrijft Colenbrander hierover:

Uitvoerig bovenal is de Vries over den (tegen zijn raad ondernomen) grooten Indianenmoord van Februari 1643; met name voor deze treurige episode der geschiedenis van Nieuw-Nederland is hij een hoofdbron, en als zoodanig door Brodhead en diens navolgers naar verdienste erkend. (Voetnoot 3)

Voetnoot 3) Bl. 265 hierachter evenwel neemt de Vries weer klakkeloos over uit een pamflet van 1649, **Breedens-Raedt aen de Vereenichde Nederlandsche Provinciën**, (zoogenaamd, „tot Antwerpen, bij Francoys van Duynen", een strijdschriftje uit den tijd der burger-oppositie tegen Stuyvesant.

Hieronder de passage betreffende de moord op de Raritans (pp. 262-266 uit de herdruk van 1911 van 'Korte Historiael' - 1655 - David Pietersz de Vries)

Anno 1643

262

Den 22 Februarius ontstondt hier een Oorlog tusschen de Wilde Mayekanders, die van 't Fort Orangie quamen en wilde Contributie hebben van de Wilde van Wicquas-geck ende Tapaen, ende vande omleggende Vlecken, quamen met haer 80 a 90 Wilden van 't Fort Orangie met een Roer elck op sijn schouders : doens quamen der wel vier a vijf-hondert Wilden tot mijnend vluchten, ende wilde hebben dat ickse beschermen soude ; gaf haer tot antwoordt dat ick dat niet doen en koste, alsoo de Wilde van 't Fort Orangie mede onse Vrienden waren, dat wy ons met haer Oorlogh niet en moeyden, ende dat ick nu sach datse Kinders waren, dat sy voor tachtigh a tnegentigh Man van alle kanten vluchten, daer sy soo sterck waren en zoo veel honderde, ende altoos teghens my plegen te snercken datse sulcke Soldaten waren, jae Mannetoe selfs, dat is de Duyvel te segghen, maer ick sach datse nu maer Kinders waren ; Ende alsoo mijn Huysinge soo vol Wilden was ende ick maer met mijn vijven, zoo vonde ick geraden naer 't Fort te varen om eenige Soldaten te halen, om meerder Meesters van mijn Huysinge te wesen, soo nam ick een Canno alsoo mijn Vaertuygh inde Kil bevrozen lach, ende voer met de Canno ofte holle Boom dat haer Vaertuyg was, als voren verhaelt, tusschen de schotsen Ys de Rivier af naer 't Fort Amster-dam toe, alwaer ick versocht by de Gouverneur Willem Kieft dat hy

263

my wilden assisteeren met eenighe Soldaten, alsoo ick geen Meester van mijn Huysinghe en was, door dien het tot mijns so veel Wilden waren, al-hoe-wel dat ick geen sorgh en hadde dat sy my eenigh quaet soude doen, maer paste beter dat ick Meester van mijn Huysinghe waer. Doen seyde de Gouverneur ende gaf my tot antwoordt, hadde geen Soldaten, ick soude sien hoe *t morgen was ende blijven te nacht by hem, ghelijck ick oock dede. 's Anderendaegs quamen de Wilde by Troupen van mijnders afvoeteren naer Pavonia toe, by de Oesterbanck sloeghen daer haer Gros neder, ende

sommige quamen van Pavonia de Rivier over aen 't Fort, en ick spracker eenige van, seyde datse van mijnend al vertrocken waren. Dese Wilden gongen naer Correlaers Bouwerije toe, alwaer eenighe Wilden waren van Reckeweck (*thans Rockaway*) recht over 't Fort op 't Lange Eyland, waer onder een Overste was diese noemde Nummerus my wel bekend. Den 24 Februarius sittende aende Tafel by de Gouverneur, soo begon de Gouverneur sijn meninge te verhalen, dat hy van sins was de Wilden de beek te doen vegen, en dat hy tot Jan Claesz. Damen (*De juiste naam is Jan Jansz Damen*) te Gast geweest was, daer Marijn Adriaensz. ende Jan Claesz. Damen met Jacob Planck hem een Request gepresenteerd hadde, om sulcken werck aen te vangen. Ick gaf hem tot antwoordt datse daer niet wijs genoegh toe waren om sulcks te doen, ende datmen sulcken werck buyten de twaelf Mannen niet mochte toehalen, ende oock buyten mijn weten niet mochte gheschieden die een vande twaelf was, ende daer boven noch de eerste Patroon, en tot noch toe gheen ander en is gheweest die daer soo veel duysende heeft gewaeght, ende daer neffens sijn Persoon, d'eerste uyt Hollandt ofte Zeelandt gevaren is om Collonie te planten, ende hy eens overleggen soude wat proffijt dat hy daermede halen koste, alsoo hy wel wist dat om een beuseling met de Wilden, wy onse Collonie inde Zuyd-Rivier aen Swanendael inde Hoere-kil quyt raecten, met twee-en-dertigh Man die vermoordt wierde Anno 1630 ende my nu in 't Jaar 1640 op 't Staten-Eylandt oorsaeck was dat mijn Volk vermoordt wierde, om een fray werck hy toeghehaelt hadde aende Raritaense Wilden, daer sijn Soldaten om een beuselinghe de Wilde eenige dood-geschooten hadden, ende brachten de Overste vande Wilde sijn Broer ghevanghen aende Mannates, en rantsoende hem aldaer gelijck ick voor desen broeder verhaelt hebbe : maer schijnt mijn seggen mochter niet baten, hy

264

haddet met sijn Moordenaers al overgeleyt om dese Moord uyt te voeren, meynde dat het een Romeyn-stuck waer ende haelde dit toe sonder de Luyden opde platte Landen te waerschouwen, dat een yder op zyn hoede sou zijn vande Wilden schappeeren zoude, want hy konde al de wilden niet dood-slaen.

In de marge: *Vermoorden vande Wilden in Nieu-Nederlandt door Willem Kieft Directeur.*

Doen ick in 't lange alle dese woorden met hem over de Tafel sittende ende Maeltijdt ghedaen was, sprack hy tegens my ick soude eens met hem naer de groote Zael gaen, dien hy hadde nieuw laten maecken tegens sijn Huys aen, en daer komende stonden alle sijn Soldaten daer klaer om over de Rivier te passeeren naer Pavonia, om de Moordt aen te rechten; daer sprack ick weder tot Willem Kieft Gouverneur : Laet dit werck blijven, ghy wilt de Wilden den beek breken, maer ghy sult onse Natie oock doen vermoorden, want daer is niemant op de platte Landen van verwitticht, daer sal mijn Huysinghe met mijn Volck, ende Beesten, en Koorn, ende Taback met wech raken. Hy gaf my tot antwoordt : hy verseeckerde my 't en soude geen noot doen, daer soude eenighe Soldaten naer mijnend gaen om mijn Huys te be-schermen, maer daer en wierd niet in ghedaen. Soo heeft men dit stuck aengevangen tusschen den 25 ende 26 Februarius Anno 1643, ende ick bleef dien nacht tot de Gouverneurs opsitten, gonck inde Koken by 't Vyer sitten, ende nu ontrent middernacht hoorden ick een

geschreeu, en liep uyt op de Wallen van 't Fort ende keeck naer Pavonia toe, sach niet als schieten, en hoorde schreeuwen dat de Wilde in haer Sloep vermoord wierde, ende ick liep weder in Huys by 't Vyer ; daer een weynigh gheseten hebbende, quam een Wildt met een Wildinne die ick wel kende, waren by mijnend van daen, ontrent een uyr gaens van myn Huys, verhaelde my datse quamen vluchten met haer tveen met een kleyn Schuytjen, datse vande Wal ghnomen hadde op Pavonia, ende dat de Wilden van 't Fort Orangie haer quamen overvallen, ende haer hier quamen verbergen aen 't Fort : soo sprack ick datelijck teghens haer datse door gaen soude, dat het hier geen tijdt was voor haer om haer te komen verberghen, ende die haer Volck dood-sloeghen aen Pavonia 't en waren geen Wilden die dat dede, maer het waren de Swannekens, dat zijn de Duytsen diese soo noemde; soo vraeghdese my hoese wech raken soude ende uyt het Fort gaen ? Ickbrachtse aende deur, ende daer stondt gheen Schild-wacht, en soo gongense deur naer 't Bosch toe : Ende teghens den dagh quamen de Soldaten weder aen 't Fort, ende hadden tachtigh Wilden gemassakreert ofte vermoord, meynde datse daer een Romeyn-stuck bedreven hadde,

265

datse soo veel Wilde in haer Slaep omgebracht hadde (***Het vervolg tot en met „Oorlogh aen-vingen" op bl. 266 is overgenomen uit den Breeden Raedt.***) alwaerse de jonge Kinders sommige van haer Moeders borsten afruckten, in 't gesichte vande Ouders aenstucken ghekapt, ende de stucken in 't Vyer en in 't Water ghesmeten zijn, en andere Suygelingen op Houte-bortjes gebonden en soo door-houwen, door-steken, door-boort, en miserabelijck gemassakreert dat het een Steenen-hert vermorvven soude, ende sommige inde Rivier ghesmeten, ende als de Ouders en Moeders die sochten te redden, wilden de Soldaten die niet weder laten aen Landt komen, maer dedense met de Ouden en Jongen verdrincken. Kinderen van vijf a ses Jaren, ende oock eenige stock-oude Lieden. So veel alsser dese furi noch ontvlucht waren, ende sich inde naeste Ruygte ende Riet verborgen hadden, en als die 's morgens te voorschijn quamen om een stuck Broods baden, ende datse sich teghen de koude verwarmen mochte, en wierde met koele bloede vermoord ende in 't Vyer oft in 't Water gestoten, ende eenige quamen geloopt by d'onse ten platten Lande, zijnde sommige handen, sommige beenen afgekapt, eenige droegen hare dermen inde armen, andere hadden sulcke afgrijsselijcke hou-wen, kerven, mincken, dat diergelijcken niet erger oyt kan geschied zijn, ende die arme Bloeden, gelijk oock vele van onse Natie, wisten noch niet beter of haer partij e andere Wilden de Maquas hadden haer overvallen. Na dit Exploict zijn de Soldaten voor haren gedanen dienst gereconpanseert, ende met de hand-tastinge ende begroetinge vande Directeur Kieft bedanckt: Ende op een andere plaets zijn inde selve nacht, op Corlers-hoeck by Corlers Plantagie, mede by de veertigh Wilden op deselve maniere inden slaep over-vallen, ende op die selvighe maniere ghemassacreert. Heeft Duc d'Alba inde Nederlanden wel meer quaets aengerecht ? ja het is onse Natie een schande (***De volgende woorden, tot en met „mogelijk was", zijn niet uit den Breeden Raedt overgenomen.***) daer wy sulcken geenuereuse Gouverneur in ons Vaderlandt hebben, als de Prins van Oranjen, die altoos gesocht heeft in sijn Oorlogen weynig bloed te storten alst mogelijk was. So haest als de Wilden nu gewaer wierden dat de Swannekens haer so getracteert hadden, alle

diese ten platte Lande van Mansvolck betrappen konde die gavense de klop, maer het Vrouw-volk ofte Kinderen hebben wy noyt gehoort datse eenigh leet deden : voort

266

verbranden se alle de Huysen, Bouwerijen, Schueren, Zaedt-Bergen, ende vernielden alsoo alles waerse by komen konde, soo datse een openbare vernielende Oorlogh aen-vingen (**Tot hier overgenomen uit Breeden Raedt.**) : staken oock mijn Bouwerije met Beesten, Koorn, Schuer, Taback-Huys aen brandt met Taback en al, ende mijn Volck salveerder in mijn Huys daer ick alleenigh in woonde, ende dat was gemaect met Moskets-gaten rontom daerse haer uyt defendeerde. Nu terwijls mijn Volck in alarm stonden, soo quam daer de Wildt dien ick 'snachts uyt het Fort gheholpen hadde, seyde tegens die andere Wilden dat ick een goet Overste was, dat ick hem uyt het Fort gheholpen hadde, ende dat het dood-slaen vande Wilden tegens mijn danck geschiedt was: doens riepense altesamen teghens mijn Volck datse niet schieten en soude, haddese mijn Beesten niet verbrand sy soudense niet verbranden noch mijn Huysen, soude nu mijn Brouwerijtjen oock laten staen, alsoo sy vlamde op de kopere Keetel om Harpoenen tot haer Pijlen af te macken ; maer nu hoorende dat het teghens mijn wil geschiedt was, ginghen altesamen deur ende lieten mijn Huys onbelegert. Doens nu de Wilden soo veel Bouwerijen ende Menschen om den hals ghebrocht hadde, tot wraeck van haer Volck, doen ginck ick by de Gouverneur Willem Kieft, vragde hem ofte het nu niet soo was als ick hem van te voren geseydt hadde, dat hy maer een deel Christenbloedt om den hals soude helpen ? wie ons nu onse schade voldoen soude ? maer gaf my gheen antwoordt, dan sprack dat hij verwondert was datter geen Wilden aen 't Fort quamen : Ick sprack dat ick daer niet af verwondert en was, want soude de Wilde hier kome daer gyse so hebt doen tracteren?

Den 4 Maert quamender drie Wilden op 't Lange Eyland met een wit Vaentjen, ende riepen aen 't Fort: doen vraghde de Gouverneur Willem Kieft wie daer naer toe wilde gaen, en daer was niemant die 't begeerde te doen, ende onder allen wasser een ghenamt Jacob Olfersz. en ick David Pietersz. de Vries, ende quamen by de drie Wilden, spraken tegens ons datse quamen van haer Overste, die haer gesonden hadde om de oorsaek te weten, waerom datmen van sijn Wilden hadde dood-gheslagen, die ons noyt een stroo inde weegh gheleyt hadden, niet dan alles goets gedaen te hebben ? Wy gaven hem tot antwoord dat wy niet wisten datter eenige van haer Wilden waren onder geweest: so seyde hy wy moesten dan met sijn Overste komen spreken, die daer een seven mijl van daen ghevlucht was na de Zeekant toe : Wy resolveerde met de Wilden te gaen, want wy wisten wel datse ons twee gesint hadden.